

-
-
- behovet for datainnsamling for å innhente bevis knyttet til spørsmål om kvalitetssikring; og
  - behovet for å kunne følge med elevenes framskritt over tid.

Politikerne trenger kvalitative og kvantitative data som informerer dem om kvaliteten på opplæringen av elever med spesielle behov. Disse hovedelementene viser en sentral anbefaling i *Verdensrapporten om funksjonshemming* (Verdens helseorganisasjon/Verdensbanken, 2011): landene trenger å forbedre eksisterende datainnsamlingssystemer for kvantitative data, men også gjennomføre detaljert og spesifikk kvalitativ forskning på kostnadseffektivitet og andre problemer relatert til kvalitetssikring.

MIPIE-prosjektet er en innkalling til utvikling av et felles rammeverk for datainnsamling som ville bygge på eksisterende nasjonale datainnsamlingsprosedyrer samt internasjonale datainnsamlingsavtaler og prosedyrer. ... Tre dimensjoner som ligger til grunn et felles rammeverk kan identifiseres:

- *Et skritt mot en systembasert tilnæringsmåte for datainnsamling, bygd på felles begreper og definisjoner;*
- *Innsamlingen av bevis fører til både kvantitative og kvalitative referansenivåer;*
- *Bruk av et bredt rammeverk for å analysere politikk på nasjonalt og internasjonalt nivå (EA, 2011a, s. 11).*

En slik tilnærming er nødvendig for å støtte land i å utvikle «datainnsamling for å overvåke elevenes rettigheter, samt å overvåke effektiviteten av systemer for inkluderende opplæring» (ibid.).

Overvåking av elevenes rettigheter

Innenfor et omfattende rammeverk for rettighetsspørsmål i forbindelse med overvåking, må både kvantitative og kvalitative indikatorer identifiseres i henhold til en rekke faktorer:

(i) Deltakelse i utdanning og opplæring

EAs rapport om *Tidlig intervensjon i førskolealder* tyder på at:

Politikerne bør ha effektive mekanismer for å vurdere behovet for TIF-tjenester og effektive mekanismer for å kontrollere om levering av tjenester møter etterspørsel for å kunne forbedre tjenesten. Det bør utvikles en systematisk måte for innsamling og kontroll av pålitelige data på nasjonalt nivå (EA, 2010, s. 39–40).

I rapporten *Deltakelse i inkluderende opplæring* heter det at:

Selv om nasjonale og lokale myndigheter allerede samler inn betydelige data om utdanning, vet man lite om deltakelse. ... Foreløpig er de fleste innsamlede dataene til overvåkningsformål statistiske data om innmelding i og gjennomføring av skolegang. ... Få land har systematiske metoder for å samle inn, analysere og tolke kvalitative data om deltakelse til individuelle personer, klasserom og skole, selv om skolens egne rapporter om gjennomgang og inspeksjoner ofte tar opp spørsmål om deltakelse og inkludering (EA, 2011d, s. 19).

Rapporten framhever også noen av de potensielle farene forbundet med datainnsamling i forhold til deltakelse:

... innførte strukturer for å overvåke barn med behov for spesialundervisning kan begrense deltakelse og prestasjon ved å se på disse barna som annerledes. En utilsiktet konsekvens av å kategorisere visse barn for å overvåke deltakelsen deres kan bli et paradoks som fører til innføring av separate ordninger for utdanningen til disse barna (ibid., s. 17–18).

(ii) Tilgang til støtte og tilpasning

Tre EA-studier har vurdert ulike aspekter ved støtte for elever med særskilte behov. Litteraturgjennomgangen av prosjektet *Fag- og yrkesopplæring* litteraturgjennomgang siterer Redley (2009):

Det finnes ingen pålitelige nasjonale tall om antall organisasjoner som tilbyr støtte for arbeidsforhold eller antall personer med lærevansker som arbeider i disse organisasjonene, og regjeringen deltar ikke i denne prosessen (EA, 2012f, s. 41).

En felles studie mellom EA og UNESCO Institutt for informasjonsteknologier i utdanning, som undersøker bruk av IKT i utdanning for personer med nedsatt funksjonsevne, hevder at:

Både i forhold til FN-konvensjonen (2006) samt regional (dvs. europeisk) og politikk og retningslinjer på nasjonalt nivå, er det behov for mer detaljert informasjon om overvåking av kvalitative og kvantitative indikatorer og referansenivåer for IKT i utdanning for personer med nedsatt funksjonsevne (UNESCO Institutt for informasjonsteknologi i utdanning og European Agency for Development in Special Needs Education, 2011, s. 93).

I forhold til tilgjengelighet av informasjon for læring, er anbefalingene i EAs *i-access* prosjekt:

Etterlevelse av [tilgjengeligheten] politikken bør overvåkes systematisk. Overvåking av etterlevelse skal ikke bare gjennomføres i dag, men bør utvides ... Det er behov for å samle systematiske kvantitative og kvalitative data, som også bør involvere sluttbrukerne av tilgjengelig informasjon. Men overvåking av framgang må ikke begrenses til numerisk referansenivå, men også inkludere muligheten til å finne eksempler på god praksis som kan være hensiktsmessige også for andre land og organisasjoner (EA, 2012e, s. 40–41).

(iii) Vellykket læring og overgangsmuligheter

Det finnes to større prosjekter som har vurdert overgangen fra skole til arbeid. Begge indikerer en mangel på pålitelige data på dette området. Prosjektet *Overgang fra skole til arbeidsliv*-prosjektet la fram følgende:

Nasjonale data omfatter bare registrerte arbeidsledige; mange personer med spesielle behov er ikke registrerte – de har ikke engang mulighet til å få jobb (EA, 2002a, s. 2).

I oppfølgingsstudien (EA, 2006) går det fram at det ikke har vært noen utvikling på dette området.

(iv) Tilknytningsmuligheter

EAs studie med fokus på flerkulturelt mangfold viser at det mangler data for en viktig tilknytningsfaktor – elever med innvandrerbakgrunn med behov for spesialundervisning:

Mange land som deltar i prosjektet har rapportert om manglende data for elever med innvandrerbakgrunn med behov for spesialundervisning. Forskjellige offentlige etater har forskjellige ansvarsområder, og det finnes ingen koordinert tilnærming til datainnsamling. Det finnes andre grunner til mangel på data. Noen land fører ikke offisiell statistikk om personers etniske opprinnelse, annet enn statsborgerskap/fødeland på bakgrunn av prinsippet om at behandling av personopplysninger som identifiserer rase, etnisk opprinnelse, funksjonshemming eller religion er ulovlig. I andre land er det ingen systematisk datainnsamling om elever med behov for spesialundervisning med innvandrerbakgrunn på nasjonalt eller lokalt nivå (EA, 2009a, s. 28).

Overvåking av effektiviteten av systemer for inkluderende opplæring

Data som tar for seg effekten av systemer for inkluderende opplæring vurderer kostnadseffektivitet samt en rekke områder knyttet til elevenes erfaringer med utdanning: innledende vurderingsprosedyrer, elevenes og familienes deltakelse i pedagogiske erfaringer og læringsmiljøenes evner til å overvinne begrensninger og støtte meningsfylte læringsopplevelser for alle elever.

EAs studie om *Vurdering i inkluderende miljøer* fremhever at det er behov for å støtte skoler med:

... veiledning om hvordan vurderingsinformasjon – særlig standardisert vurderingsinformasjon, samlet for nasjonale overvåkingsformål – kan brukes til å forbedre tilbudet og praksis for alle elever, også de med behov for spesialundervisning (Watkins, 2007, s. 57).

Rapporten *Sikre bedre skoler resultat for alle elever* fremhever at:

Det trengs mange ulike indikatorer for prestasjon for å få økt likeverd i utdanningen. Indikatorene må passe til den lokale situasjonen og fokusere på innsats, ressurser, prosesser og utbytte/resultater. Mens informasjon (inkludert data) bør brukes til målretting av støtte og inkluderende politikk og praksis, må det påses at systemene ikke utilsiktet fører til upassende endringer (EA, 2012d, s. 22).

Denne studien setter søkelyset på følgende potensielle problemer:

I dagens klima byr utvikling av egnede mekanismer, måte å måle verdsatt prestasjon på og overvåking av egenkapital på mange utfordringer. Til tross for arbeidet med data, advarer Fullan (2011) at: «statistikk er en fantastisk tjener, men en grusom herre» (s. 127), og Hargreaves og Shirley (2009) understreker behovet for å plassere ansvar før ansvarlighet. De foreslår at ansvarlighet skal «tjene som en samvittighet gjennom sampling», og at et angrep skal gjennomføres «på overskuddet av testet standardisering som benekter mangfold og ødelegger kreativitet» (s. 109) (EA, 2012d, s. 22).

Innenfor *MIPIE* prosjektet ble det argumentert for at overvåking av effektiviteten av et inkluderende utdanningssystem også vil omfatte en vurdering av effektiviteten av lærerutdanningen (EA, 2011a). Prosjektrapporten *TE4I* fremhever en rekke spørsmål om datatilgjengelighet på dette området. Om representasjon av lærere fra minoritetsgrupper:

De fleste land som ikke samler inn data rapporterer anekdotisk om underrepresentasjon av personer med nedsatt funksjonsevne og fra etniske minoritetsgrupper blant lærerstudenter og kvalifiserte lærere, og situasjonen synes å være lik blant lærerutdannede (EA, 2011b, s. 20–21).

Rapporten viser også til behovet for data som fører til bevisinformert endring:

Mangelen på omfattende og kumulativ forskning og empiri i lærerutdanningen er blitt undersøkt av OECD (2010) ... forskning bør utføres for å sikre en relevant mengde bevis for å kunne innføre endringer. Eksemplene i denne rapporten framhever noen sentrale problemstillinger for forskning, inkludert:

- *Effektiviteten av forskjellige inngangsporter til opplæring;*

- *Tilnærminger til lærerutdanningen og ITE-pensum og*
- *Rollen til diskrete, integrerte og sammensatte kurs, og hvordan det er best å følge et kontinuum mot en enkel grunnutdanning av lærere som forbereder alle lærere for mangfold (EA, 2011b, s. 64–65).*

MIPIE-prosjektet hevder at:

På skolenivå, bør datainnsamling:

- *Gi informasjon som støtter lærere og skolens personale for å planlegge og yte hensiktsmessig støtte og formidling;*
- *Gi klar innsikt i hvordan foreldre og elever skal ta full del i den pedagogiske prosessen (EA, 2011a, s. 13).*

For at dette skal være mulig:

Det er behov for samsvar på nasjonalt nivå mellom sentrale aktører som må baseres på datainnsamling som tar hensyn til nasjonale og regionale data, og data fra skole og klasserom, hvis totale landsdata er ment å reflektere praksis på en effektiv måte (ibid., s. 14).

Som konklusjon kan databestemmelsen effektivt opplyse politikkutforming for inkluderende opplæring. Det er økende krav – på internasjonalt, europeisk og nasjonalt nivå – for ansvarlighet, og sammenligninger «mellom skoler» og «mellom land» er økende. Fremveksten av «big data» (meta-analyser av kombinerte datasett og kilder) presenterer muligheter, men også store utfordringer for inkluderende opplæring.

Samtaler for evidensbasert politikk og ressursfordeling aktualiserer behovet for meningsfulle data knyttet til alle elever. Det er nødvendig å vite hvilke elever som mottar hvilke tjenester, når og hvor (omfatter alle elever). Det er også nødvendig å ha data om kvaliteten på tjenestene og de resultatene de fører til (vurdere praksis).

En stor utfordring for datainnsamling er knyttet til å unngå klassifisering, kategorisering og merking elever for å gi informasjon om tilbudet de mottar. «Flertallet» av definisjonene som brukes om elever og når det gjelder «politikk» for merkesystemer kan ikke overses, det kan heller ikke effekten som disse merkesystemene og definisjonene fører til.

Å stille de riktige politiske spørsmålene er utgangspunktet for å samle inn data som gir utforming av en politikk på riktig måte.

VEIEN FRAMOVER

Det første formålet med konferansen i november 2013 var å reflektere over og oppsummere EAs arbeid det siste tiåret. De fem hovedbudskapene som er beskrevet i foregående kapitler tar for seg kritiske aspekter om inkluderende opplæring. De er basert på resultatene fra en omfattende analyse av sentrale temaer, som besluttet av EAs medlemsland.

Det andre formålet med konferansen var å se framover, å utforske hvordan EAs arbeid bedre kan støtte medlemslandene, hjelpe dem til å forbedre kvaliteten og effektiviteten av deres inkluderende avsetning for elever med nedsatt funksjonsevne og/eller særskilte behov.

EA er villig til å hjelpe land på en mer konkret måte ved å implementere resultatene av vårt eget arbeid. Dette betyr å gi mer relevante politiske anbefalinger for beslutningstakere for å støtte framtidig endring og den politiske utviklingen.

EA er klar over at arbeidet som allerede er utført er i tråd med og direkte støtter alle internasjonale og europeiske politiske initiativer til utdanning, egenkapital, like muligheter og rettigheter for mennesker med nedsatt funksjonsevne og/eller behov for særskilt tilrettelagt opplæring direkte. EAs arbeid gir klare og sammenhengende anbefalinger om hvordan sentral politikk på disse områdene kan gjennomføres i praksis. EA ønsker å gi land informasjon om deres framgang når det gjelder målene de har satt seg med hensyn til: (a) målet for utdanning 2020 og (b) FNs konvensjon om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne (2006) samt ulike EU-direktiver og kommunikasjoner.

Det er behov for veiledning om implementering av inkluderende opplæring på nivå med læreren, klasserom, skole, region, kommune og nasjonal politikk EA kan gi land med veiledning om hvordan inkluderende opplæring kan gjennomføres og hvordan dette påvirker den generelle kvaliteten på utdanningen.

Diskusjonene under konferansen, samt inngående diskusjoner innenfor EA vil være rettleidende for EAs arbeid videre framover.

BIBLIOGRAFI

Bennett, S. and Gallagher, T.L., 2012. *The Delivery of Education Services for Students who have an Intellectual Disability in the Province of Ontario* [Levering av utdanningstjenester for studenter med mental utviklingshemming i Provinsen Ontario]. Toronto: Community Living Ontario

Chapman, C., Ainscow, M., Miles, S. and West, M., 2011. *Leadership that promotes the achievement of students with special educational needs and disabilities* [Lederskap som fremmer prestasjonene til elever med behov for spesialundervisning og studenter med funksjonshemminger]. Nottingham: National College for School Leadership

EU-kommisjonen 2008: *Grønnbok vedrørende migrasjon og mobilitet: Utfordringer og muligheter for utdanningssystemet i Den europeiske union*. {SEC(2008) 2173} /* COM/2008/0423 final */ Brussel: EU-kommisjonen

European Agency for Development in Special Needs Education, 1999. *Finansiering av spesialundervisning – En undersøkelse blant 17 land om forholdet mellom finansiering av spesialundervisning og inkludering*. Middelfart, Danmark: European Agency for Development in Special Needs Education

European Agency for Development in Special Needs Education, 2002a. *Overgang fra skole til arbeid. Nøkkelprensipp og anbefalinger for beslutningstakere*. Middelfart, Danmark: European Agency for Development in Special Needs Education.

http://www.european-agency.org/sites/default/files/transition_transition_notext.pdf (Sist nedlastet juli 2014)

European Agency for Development in Special Needs Education, 2002b. *Overgang fra skole til arbeidsliv: De viktigste problemstillingene og mulighetene studenter med særskilte behov i 16 europeiske land står overfor. Sammendragsrapport*. Middelfart, Danmark: European Agency for Development in Special Needs Education.

http://www.european-agency.org/sites/default/files/transition-from-school-to-employment_Transition-no.pdf (Sist nedlastet juli 2014)

European Agency for Development in Special Needs Education, 2003. *Inkluderende opplæring og klasseromspraksis. Sammendragsrapport*. Odense, Danmark: European Agency for Development in Special Needs Education.

<http://www.european-agency.org/publications/ereports/inclusive-education-and-classroom-practices/iecp-no.pdf> (Sist nedlastet juli 2014)

European Agency for Development in Special Needs Education, 2005. *Inkluderende opplæring og klasseromspraksis i ungdomsskole og videregående opplæring. Sammendragsrapport*. Odense, Danmark: European Agency for Development in

Special Needs Education. http://www.european-agency.org/publications/ereports/inclusive-education-and-classroom-practice-in-secondary-education/iecp_secondary_no.pdf (Sist nedlastet juli 2014)

European Agency for Development in Special Needs Education, 2006. *Individuelle overgangsplaner: Støtte for å gå fra skole til arbeid*. Odense, Danmark: European Agency for Development in Special Needs Education http://www.european-agency.org/sites/default/files/transition_transition_notext.pdf (Sist nedlastet juli 2014)

European Agency for Development in Special Needs Education, 2009a. *Flerkulturelt mangfold og tilpasset opplæring/spesialundervisning*. Odense, Danmark: European Agency for Development in Special Needs Education <http://www.european-agency.org/publications/ereports/multicultural-diversity-and-special-needs-education/multicultural-diversity-and-special-needs-education> (Sist nedlastet juli 2014)

European Agency for Development in Special Needs Education, 2009b. *Nøkkelpinsipper for å fremme kvalitet i inkluderende opplæring – Anbefalinger for beslutningstakere*. Odense, Danmark: European Agency for Development in Special Needs Education. <http://www.european-agency.org/publications/ereports/key-principles-for-promoting-quality-in-inclusive-education/key-principles-NO.pdf> (Sist nedlastet juli 2014)

European Agency for Development in Special Needs Education, 2010. *Tidlig intervensjon i førskolealder – Fremgang og utvikling 2005–2010*. Odense, Danmark: European Agency for Development in Special Needs Education. <http://www.european-agency.org/publications/ereports/early-childhood-intervention-progress-and-developments/EI-report-NO.pdf> (Sist nedlastet juli 2014)

European Agency for Development in Special Needs Education, 2011a. *Kartlegging av implementeringen av politikk og retningslinjer for inkluderende opplæring: Gjennomgang av utfordringer og muligheter for utvikling av indikatorer*. Odense, Danmark: European Agency for Development in Special Needs Education. <http://www.european-agency.org/agency-projects/mapping-the-implementation-of-policy-for-inclusive-education> (Sist nedlastet juli 2014)

European Agency for Development in Special Needs Education, 2011b. *Lærerutdanning for inkludering i Europa – Utfordringer og muligheter*. Odense, Danmark: European Agency for Development in Special Needs Education. <http://www.european-agency.org/publications/ereports/te4i-challenges-and-opportunities/te4i-challenges-and-opportunities> (Sist nedlastet juli 2014)

European Agency for Development in Special Needs Education, 2011c. *Nøkkelpinsipper for å fremme kvalitet i inkluderende opplæring – Anbefalinger for praksis*. Odense, Danmark: European Agency for Development in Special Needs Education. http://www.european-agency.org/sites/default/files/key-principles-for-promoting-quality-in-inclusive-education_key-principles-NO.pdf (Sist nedlastet juli 2014)

European Agency for Development in Special Needs Education, 2011d. *Deltakelse i inkluderende opplæring – Rammeverk for utviklingsindikatorer*. Odense, Danmark: European Agency for Development in Special Needs Education. <http://www.european-agency.org/publications/ereports/participation-in-inclusive-education-a-framework-for-developing-indicators/Participation-in-Inclusive-Education.pdf> (Sist nedlastet juli 2014)

European Agency for Development in Special Needs Education, 2012a. *De unges synspunkter på inkluderende opplæring*. Odense, Danmark: European Agency for Development in Special Needs Education. <http://www.european-agency.org/publications/ereports/young-views-on-inclusive-education> (Sist nedlastet juli 2014)

European Agency for Development in Special Needs Education, 2012b. *Profilen til inkluderende lærere*. Odense, Danmark: European Agency for Development in Special Needs Education. <http://www.european-agency.org/publications/ereports/te4i-profile/te4i-profile-of-inclusive-teachers> (Sist nedlastet juli 2014)

European Agency for Development in Special Needs Education, 2012c. *Raising Achievement for All Learners – Quality in Inclusive Education. Report on the conference held in Odense, Denmark on 13th–15th June 2012* [Bedre skoleprestasjoner for alle elever – kvalitet på den inkluderende opplæringen. Rapport fra konferansen som ble avholdt i Odense, Danmark 13–15 juni 2012.] Odense, Danmark: European Agency for Development in Special Needs Education <http://www.european-agency.org/sites/default/files/RA4AL-conference-report.pdf> (Sist nedlastet juli 2014)

European Agency for Development in Special Needs Education, 2012d. *Øke prestasjonene til alle elever – Kvalitet i inkluderende opplæring*. Odense, Danmark: European Agency for Development in Special Needs Education. <http://www.european-agency.org/publications/ereports/ra4al-synthesis-report/RA4AL-synthesis-report.pdf> (Sist nedlastet juli 2014)

European Agency for Development in Special Needs Education, 2012e. *Promoting Accessible Information for Lifelong Learning: Recommendations and findings of the i-access project* [Fremme tilgjengelig informasjon for livslang læring: Anbefalinger og

funn i i-access prosjektet]. Odense, Danmark: European Agency for Development in Special Needs Education. <http://www.european-agency.org/publications/ereports/i-access/i-access-report.pdf> (Sist nedlastet juli 2014)

European Agency for Development in Special Needs Education, 2012f. *Yrkesopplæring og opplæring – Politikk og praksis for spesialundervisning – Litteratur*: Odense, Danmark: European Agency for Development in Special Needs Education. <http://www.european-agency.org/agency-projects/vocational-education-and-training/vet-files/VET-LiteratureReview.pdf> (Sist nedlastet juli 2014)

European Agency for Development in Special Needs Education, 2012g. *Lærerutdanning for inkludering: Prosjektanbefalinger knyttet til sikre kilder*. Odense, Danmark: European Agency for Development in Special Needs Education. <http://www.european-agency.org/agency-projects/Teacher-Education-for-Inclusion/sources-of-evidence.pdf> (Sist nedlastet juli 2014)

European Agency for Development in Special Needs Education, 2013. *Europeisk og internasjonal politikk som støtter IKT for inkludering*. Odense, Danmark: European Agency for Development in Special Needs Education (Sist nedlastet juli 2014)

European Agency for Special Needs and Inclusive Education, 2014. *Vocational Education and Training – Summary of Country Information* [Yrkesopplæring og trening – Sammendrag av landsinformasjon]. Odense, Danmark: European Agency for Special Needs and Inclusive Education. <http://www.european-agency.org/sites/default/files/VET Summary of Country information 2014.pdf> (Sist nedlastet 2014)

Dyson, A., Farrell, P., Polat, F., Hutcheson, G., and Gallannaugh, F., 2007. 'SEN inclusion and pupil achievement in English schools' [Inkludering av elever med behov for spesialundervisning og elevens prestasjoner i engelske skoler] *Journal of Research in Special Educational Needs*, 7 (3), 172–178

Frilseth, L., 2012. *The Norwegian Model for Education for All in Upper Secondary School* [Den norske modellen for opplæring for alle i videregående skole]. Det norske Utdanningsdirektoratet. <http://www.european-agency.org/agency-projects/ra4al/ra4al-seminar-pdf/Norway-L-Frilseth.pdf> (Sist nedlastet juli 2014)

Fullan, M., 2011. *Change Leader: Learning to do what matters most* [Endringsleder: Lære å gjøre det som teller mest]. San Francisco: Jossey-Bass

de Graaf, G., van Hove, G. and Haveman, M., 2011. 'More academics in regular schools? The effect of regular versus special school placement on academic skills in Dutch primary school students with Down syndrome' [Flere akademikere i vanlige skoler? Virkningen av plassering i vanlig skole i forhold til spesialskole på akademiske evner til nederlandske barn i barneskolen med Downs syndrom] *Journal*

of *International Disability Research*, December 2011, 57(1), 21–38. doi: 10.1111/j.1365-2788.2011.01512.x

Hargreaves, A. and Shirley, D., 2009. *The Fourth Way – The inspiring future for educational change* [Den fjerde måten – Den inspirerende framtiden for endringer innen opplæring]. Felles publikasjon med Ontario Principals' Council og National Staff Development Council. Thousand Oaks, CA: Corwin Press

Kalambouka, A., Farrell, P., Dyson, A. and Kaplan, I., 2005. *The impact of population inclusivity in schools on student outcomes* [Virkningen av inkludering av personer i skolen på elevresultatene]. Research Evidence in Education Library. London: EPPI-Centre, Social Science Research Unit, Institute of Education, University of London

Kyriazopoulou, M. and Weber, H. (editors), 2009. *Utvikling av et sett med indikatorer – for inkluderende opplæring i Europa*. Odense, Danmark: European Agency for Development in Special Needs Education. <http://www.european-agency.org/publications/ereports/development-of-a-set-of-indicators-for-inclusive-education-in-europe/development-of-a-set-of-indicators-for-inclusive-education-in-europe> (Sist nedlastet juli 2014)

MacArthur, J., 2009. *Learning Better Together: Working towards inclusive education in New Zealand schools* [Lære bedre sammen: Arbeide mot inkluderende opplæring i skoler på New Zealand]. Wellington: IHC

MacArthur, J., Kelly, B., Sharp, S., & Gaffney, M., 2005. *Participation or exclusion? Disabled children's experiences of life at school* [Deltakelse eller ekskludering? Funksjonshemmede barns erfaringer med livet på skolen]. Utredning presentert på Children's Issues Conference, Dunedin, New Zealand, juli 2005

Menter, I., Hulme, M., Elliott, D. and Lewin, J., 2010. *Literature Review on Teacher Education in the 21st Century* [Litteraturgjennomgang av opplæring i det 21. Århundre]. Scottish Government Social Research. Edinburgh: Scottish Government

Organisasjonen for økonomisk samarbeid og utvikling (OECD), 2011. *PISA in Focus. Improving Performance: Leading from the Bottom* [PISA in Focus. Forbedre prestasjonen: Begynne fra bunnen av]. 2011/2 (Mars). Paris: OECD

Rådet for den europeiske union, 2010. *Council conclusions on the social dimension of education and training. 3013th EDUCATION, YOUTH AND CULTURE Council meeting Brussels, 11 May 2011* (Rådets konklusjoner om sosiale dimensjoner av utdanning og opplæring. Rådsmøte nr. 3013 om OPPLÆRING, UNGDOM OG KULTUR). http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_Data/docs/pressdata/en/educ/114374.pdf (Sist nedlastet juli 2014)

Redley, M., 2009. 'Understanding the social exclusion and stalled welfare of citizens with learning disabilities' [Forstå den sosiale ekskluderingen og den fastlåste velferden til personer med lærevansker] *Disability & Society*, 24(4), 489–501

UN/De forente nasjoner, 2006. *Konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne*. New York: De forente nasjoner

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, 2009. *Policy Guidelines on Inclusion in Education* [Retningslinjer for inkludering i opplæring]. Paris: UNESCO

UNESCO Institutt for informasjonsteknologier innen opplæring og European Agency for Development in Special Needs Education, 2011. *ICTs in Education for People with Disabilities: Review of innovative practice* [IKT i opplæring for personer med funksjonshemninger: Gjennomgang av innovativ praksis]. Moskva: UNESCO Institutt for informasjonsteknologier innen opplæring. <http://www.european-agency.org/publications/ereports/ICTs-in-Education-for-People-With-Disabilities/Review-of-Innovative-Practice> (Sist nedlastet juli 2014)

Verdens helseorganisasjon/Verdensbanken, 2011. *World Report on Disability* (Verdensrapport om funksjonshemming). Geneve: WHO Press. http://www.who.int/disabilities/world_report/2011/en/index.html (Sist nedlastet juli 2014)

Watkins, A. (utgiver), 2007. *Vurdering av inkluderende situasjoner: Nøkkelsaker for politikk og retningslinjer*. Odense, Danmark: European Agency for Development in Special Needs Education. <http://www.european-agency.org/publications/ereports/assessment-in-inclusive-settings-key-issues-for-policy-and-practice/assessment-in-inclusive-settings-key-issues-for-policy-and-practice> (Sist nedlastet juli 2014)

Wilkinson, R. and Pickett, K., 2010. *The Spirit Level: Why Equality is Better for Everyone* [Ideelt sett: Hvorfor rettferdighet er bedre for alle]. London: Penguin

Willms, J.D., 2006. *Learning divides: Ten policy questions about the performance and equity of schools and schooling systems* [Opplæring skiller: Ti politiske spørsmål om ytelse og rettferdighet i skolene og skolesystemet]. Montreal: UNESCO Institutt for statistikk

NO

Sekretariat:

Østre Stationsvej 33
DK-5000
Odense C
Denmark
Tel: +45 64 41 00 20
secretariat@european-agency.org

Brussel-kontoret:

Rue Montoyer 21
BE-1000
Brussels
Belgium
Tel: +32 2 213 62 80
brussels.office@european-agency.org

www.european-agency.org

